

Název judikátu: K možnosti odstranění stromů podle § 1017 odst. 1 o. z osázených před 1. lednem 2014
Soud: Nejvyšší soud
Datum rozhodnutí: 06/27/2017
Spisová značka: 22 Cdo 5259/2015
ECLI: ECLI:CZ:NS:2017:22.CDO.5259.2015.1
Typ rozhodnutí: ROZSUDEK
Heslo: Sousedská práva
Dotčené předpisy: § 1017 odst. 1 o. z.
Kategorie rozhodnutí: C

22 Cdo 5259/2015

ČESKÁ REPUBLIKA

ROZSUDEK

JMÉNEM REPUBLIKY

Nejvyšší soud České republiky rozhodl v senátě složeném z předsedy Mgr. Michala Králíka, Ph.D., a soudců JUDr. Jiřího Spáčila, CSc., a Mgr. Davida Havlíka ve věci žalobkyně **J. H.**, zastoupené Mgr. Pavlem Střelečkem, advokátem se sídlem v Hradci Králové, Pouchovská 1255/109b, proti žalované **Z. R.**, zastoupené JUDr. Zdeňkem Rudoleckým, advokátem se sídlem v Hradci Králové, Tylovo nábřeží 367/10, o zdržení se zásahů do vlastnického práva a odstranění stromů, vedené u Okresního soudu v Hradci Králové pod sp. zn. 17 C 105/2010, o dovolání žalované proti rozsudku Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 24. března 2015, č. j. 20 Co 47/2015-280, takto:

Rozsudek Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 24. března 2015, č. j. 20 Co 47/2015-280, **se v části výroku I.**, kterým byly potvrzeny výroky II., IV. a V. rozsudku Okresního soudu v Hradci Králové ze dne 2. října 2014, č. j. 17 C 105/2010-263, a **ve výroku II.**, a rozsudek Okresního soudu v Hradci Králové ze dne 2. října 2014, č. j. 17 C 105/2010-263, **ve výrocích II., IV. a V. ruší** a věc **se vrací** v tomto rozsahu Okresnímu soudu v Hradci Králové k dalšímu řízení.

Odůvodnění:

Okresní soud v Hradci Králové (dále jen „soud prvního stupně“) rozsudkem ze dne 2. 10. 2014, č. j. 17 C 105/2010-263, uložil žalované povinnost zdržet se toho, aby svými stromy a keři rostoucími na jejím pozemku parc. č. 1428/15, v katastrálním území P. n. L., obci H. K. (dále jen „pozemek žalované“), působila žalobkyni na jejím pozemku parc. č. 1428/14 v katastrálním území P. n. L., obci H. K. (dále jen „pozemek žalobkyně“), jakékoliv imise spadem větviček, spadem jehličí a spadem listí (výrok I. A.), žalobu zamítl v části, v níž se žalobkyně domáhala na žalované zdržení se stínění způsobeného stromy a keři, nacházejícími se na pozemku žalované (výrok I. B.), a žalované uložil povinnost odstranit jedli a jalovec, tj. dva stromy, které svým vzrůstem přesahují výšku 3 m a které rostou ve vzdálenosti 3 m od společné hranice pozemků účastnic řízení (výrok II.), dále povinnost zdržet se vnikání keřů a vnikání kořenů stromů z jejího pozemku na pozemek žalobkyně, jakož i přesahu větví stromů rostoucích na pozemku žalované nad pozemek žalobkyně (výrok III.), a rozhodl o náhradě nákladů řízení (výroky IV. a V.).

Soud prvního stupně vzal za prokázané, že účastnice jsou vlastníci sousedních rodinných domů v zástavbě řadových rodinných domů. Stromy, keře a další popínavé rostliny nacházející se na pozemku žalované způsobují na pozemku žalobkyně imise, neboť pozemek je obtěžován výrazným spadem jehličí, šišek, větví a listů ze vzrostlých stromů a keřů na pozemku žalované, nejvíce z modřínu, ale i dalších stromů a keřů nacházejících se v blízkosti společné hranice pozemků. Tyto stromy a keře prorůstají na pozemek žalobkyně v takové míře, že až prohýbají drátěný plot. Vedle toho prorůstají na pozemek žalobkyně větévky zlatého deště a jiné rostliny, které žalovaná v jejich vzrůstu nijak nekoriguje. Pouhé odstraňování zeleně žalobkyní s ohledem na masivní vzrůst není dostačujícím řešením. Pod pozemek žalobkyně dále zasahují kořeny stromů žalované, a to jak silné kořeny, tak i tzv. kořenové vlášení, což může mít vliv na odvod potřebné vláhy z pozemku žalobkyně. Ve vzdálenosti 1 m od hranice pozemků se pak nachází jedle bělokorá, která dosahuje výšky 18,6 m. Jalovec skalní dosahující výšky 6,1 m je pak vzdálen 1,5 m od společné hranice, modřín opadavý dosahuje výšky 18,8 m a nachází se 6,3 m od společné hranice.

Soud prvního stupně, který již na věc aplikoval zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník (dále též „o. z.“), dospěl k závěru, že vzrostlé stromy na pozemku žalované a jejich účinky vybočují z míry přiměřené místním poměrům, neboť se nachází v zástavbě rodinných domů. Je zřejmé, že vzrostlé stromy dosahující výšky téměř 19 m nejsou „obvyklou“ vegetací v obdobných zástavbách. Spad jehličí, větví a listů podstatně omezuje užívání pozemku žalobkyní, neboť její pozemek je pokryt celou vrstvou tohoto spadu, což znepříjemňuje užívání pozemku, který chce žalobkyně využívat pro odpočinek a relaxační pobyt. Dále tento spad okyseluje půdu. Kromě vzrostlé vegetace prorůstají také další dřeviny a rostliny na pozemek žalobkyně. Soud prvního stupně uzavřel, že je třeba přistoupit rovněž k razantnímu opatření v podobě pokácení dvou vzrostlých stromů podle § 1017 občanského zákoníku, které se nachází ve vzdálenostech 1 a 1,5 m od hranice a svým vzrůstem přesahují výšku 3 m. Tyto stromy způsobují neúměrné zásahy na pozemek žalobkyně nejen, pokud jde o spad jehličí a větví, ale i o kořenový systém. K obraně žalované, že na jejím pozemku se nachází les, soud prvního stupně uvedl, že se nejedná o les ve smyslu § 2 písm. a) zákona č. 289/1995 Sb. Námitku žalované, že když žalobkyně pozemek kupovala, znala stav porostu na pozemku žalované, pak soud uvedl, že teprve vlastním užíváním nemovitosti mohla žalobkyně seznat skutečnou míru obtěžování. Naproti tomu pak ohledně stínění způsobeného stromy soud prvního stupně dospěl k závěru, že pozemek žalobkyně je dobře osvětlen a nepřiměřenému obtěžování zde nedochází.

K odvolání žalované Krajský soud v Hradci Králové (dále jen „odvolací soud“) rozsudkem ze dne 24. 3. 2015, č. j. 20 Co 47/2015-280, rozsudek soudu prvního stupně v rozsahu jeho napadení potvrdil (výrok I.) a rozhodl o náhradě nákladů odvolacího řízení (výrok II.).

Odvolací soud se ztotožnil se skutkovými i právními závěry učiněnými soudem prvního stupně. Dodal, že skutečnost, že je žalobkyně obtěžována imisemi z pozemku žalované v míře výrazně vyšší, než je v oblasti řadových domků se zahrádkami obvyklé, vyplynula spolehlivě z provedeného dokazování. Místní poměry jsou takové, že vegetace na pozemcích je poměrně nízká a řídká. Pouze pozemek žalované je hustě zarostlý vegetací a vysokými stromy, které zasahují korunami stromů nad pozemek žalobkyně. Intenzitu rušení dále umocňuje to, že pozemek žalobkyně je stejně jako ostatní pozemky v této lokalitě poměrně úzký.

Proti rozsudku odvolacího soudu podala žalovaná dovolání, které považuje za přípustné podle § 237 občanského soudního řádu proto, že odvolací soud řešil právní otázku, která dosud v rozhodovací praxi dovolacího soudu nebyla řešena. Důvodem dovolání má být nesprávné právní posouzení věci spočívající v tom, že odvolací soud dospěl k úvaze, že žalobkyně je obtěžována imisemi z pozemku žalované v míře výrazně větší, než je v dané oblasti obvyklé. Dovolatelka napadla závěr odvolacího soudu spočívající na § 1017 odst. 1 o. z., když při aplikaci této právní

normy soud nehodnotil relevantní atributy podmiňující aplikaci tohoto ustanovení, a to existenci „rozumného důvodu“ a „místních zvyklostí“. Stromy, které mají být likvidovány, jsou zdravými stromy, ve kterých hnízdí ptactvo. Ostatně dovolatelka má informaci, že kácení dřevin v termínu hnízdění ptactva se nepovoluje. Vzhledem k tomu, že judikatura dosud neprovedla výklad obou pojmů, právní názor odvolacího soudu, který předsazuje zájem jednotlivce nad ochranou přírody, neodpovídá záměru zákonodárce. V případě „místních poměrů“ není na místě tento pojem opírat o jakékoliv srovnání zvyklostí v dané lokalitě. Odvolací soud také pochybil při stanovení náhrady nákladů řízení před soudy obou stupňů; podle názoru dovolatelky mělo být rozhodnuto tak, že nikdo z účastníků nemá právo na náhradu nákladů řízení. Navrhla, aby dovolací soud rozsudky soudů obou stupňů v napadené části zrušil a věc jim vrátil k dalšímu řízení.

Žalobkyně se k dovolání žalované nevyjádřila.

Nejvyšší soud jako soud dovolací věc projednal podle zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění účinném od 1. 1. 2013 (dále jen „o. s. ř.“), neboť řízení v projednávané věci bylo zahájeno před 31. 12. 2013 (srovnej článek II bod 2. zákona č. 293/2013 Sb., kterým se mění zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony).

Podle § 237 o. s. ř. není-li stanoveno jinak, je dovolání přípustné proti každému rozhodnutí odvolacího soudu, kterým se odvolací řízení končí, jestliže napadené rozhodnutí závisí na vyřešení otázky hmotného nebo procesního práva, při jejímž řešení se odvolací soud odchýlil od ustálené rozhodovací praxe dovolacího soudu nebo která v rozhodování dovolacího soudu dosud nebyla vyřešena nebo je dovolacím soudem rozhodována rozdílně anebo má-li být dovolacím soudem vyřešená právní otázka posouzena jinak.

Dovolací soud přezkoumá rozhodnutí odvolacího soudu v rozsahu, ve kterém byl jeho výrok napaden (§ 242 odst. 1 o. s. ř.). Rozhodnutí odvolacího soudu lze přezkoumat jen z důvodů uplatněných v dovolání. Je-li dovolání přípustné, dovolací soud přihledne též k vadám uvedeným v § 229 odst. 1, § 229 odst. 2 písm. a) a b) a § 229 odst. 3, jakož i k jiným vadám řízení, které mohly mít za následek nesprávné rozhodnutí ve věci, i když nebyly v dovolání uplatněny (§ 242 odst. 3 o. s. ř.).

Nesprávným právním posouzením je omyl soudu při aplikaci práva na zjištěný skutkový stav (skutkové zjištění), přičemž o mylnou aplikaci se jedná, jestliže soud použil jiný právní předpis, než který měl správně použít, nebo aplikoval sice správný právní předpis, ale nesprávně jej vyložil, popř. ze skutkových zjištění vyvodil nesprávné právní závěry [srovnej např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 21. 12. 2010, sp. zn. 30 Cdo 4111/2009 (uveřejněný pod č. C 9 529 v Souboru civilních rozhodnutí a stanovisek Nejvyššího soudu, C. H. Beck – dále jen „Soubor“)].

Dovolatelka sice v dovolání uvádí, že napadá „pravomocný rozsudek Krajského soudu v Hradci Králové“ a navrhuje, aby dovolací soud rozsudek odvolacího soudu (případně i soudu prvního stupně) zrušil a věc vrátil k dalšímu řízení, ale z obsahu dovolání a vymezení dovolacích důvodů je bez jakýchkoliv pochybností zřejmé, že uplatněná dovolací argumentace se vztahuje k části výroku I. rozsudku odvolacího soudu (a výroku o náhradě nákladů řízení mezi účastníky), kterým odvolací soud potvrdil výrok rozsudku soudu prvního stupně o povinnosti žalované odstranit jedli a jalovice (výrok II. rozsudku soudu prvního stupně), pročež dovolací soud přezkoumal rozhodnutí odvolacího soudu v takto fakticky napadeném rozsahu.

Dovolatelka předkládá dovolacímu soudu jako neřešenou otázku výkladu § 1017 odst. 1 o. z., a to konkrétně „místních zvyklostí“ a „rozumného důvodu“.

Z obsahu dovolání vyplývá, že dovolatelka vytýká odvolacímu soudu pochybení při aplikaci §

1017 odst. 1 o. z. při výkladu pojmů obsažených v uvedeném ustanovení. Tomu však nutně musí předcházet otázka, zda je toto ustanovení v řešené věci vůbec aplikovatelné. Z obsahu spisu je zřejmé, že závěr o použitelnosti § 1017 odst. 1 o. z. vztáhly nalézací soudy i na stromy osázené před 1. 1. 2014, tj. před účinností zákona č. 89/2012 Sb. Dovolací soud se přitom ve své rozhodovací praxi dosud nezabýval otázkou, zda se § 1017 odst. 1 o. z. použije i na stromy, vysázené před nabytím účinnosti o. z., tedy před 1. 1. 2014; na posouzení této právní otázky je rozhodnutí odvolacího soudu založeno, závěry přijaté soudy v obecnější podobě žalovaná napadá a jedná se o právní otázku s nepochybným širším právním dosahem.

Dovolání je proto pro řešení této otázky přípustné a zároveň i důvodné.

Podle § 3028 odst. 1, 2 o. z. tímto zákonem se řídí práva a povinnosti vzniklé od dne nabytí jeho účinnosti. Není-li dále stanoveno jinak, řídí se ustanoveními tohoto zákona i právní poměry týkající se práv osobních, rodinných a věcných; jejich vznik, jakož i práva a povinnosti z nich vzniklé přede dnem nabytí účinnosti tohoto zákona se však posuzují podle dosavadních právních předpisů.

Podle § 1017 o. z. má-li pro to vlastník pozemku rozumný důvod, může požadovat, aby se soused zdržel sázení stromů v těsné blízkosti společné hranice pozemků, a vysadil-li je nebo nechal-li je vzrůst, aby je odstranil. Nestanoví-li jiný právní předpis nebo neplyne-li z místních zvyklostí něco jiného, platí pro stromy dorůstající obvykle výšky přesahující 3 m jako přípustná vzdálenost od společné hranice pozemků 3 m a pro ostatní stromy 1,5 m (odstavec 1). Ustanovení odstavce 1 se nepoužije, je-li na sousedním pozemku les nebo sad, tvoří-li stromy rozhradu nebo jedná-li se o strom zvláště chráněný podle jiného právního předpisu (odstavec 2).

Rozhodným pro posouzení věci je výklad přechodných ustanovení (§ 3028 odst. 1, 2 o. z.) ve spojení s úpravou obsaženou v § 1017 odst. 1 o. z. z pohledu její použitelnosti na právní poměry vytvořené a ustálené před účinností zákona č. 89/2012 Sb.

K základním principům, vymezujícím kategorii právního státu, patří princip ochrany důvěry občanů v právo a s tím související princip zákazu zpětné účinnosti právních norem. Rozlišuje se přitom mezi pravou a nepravou retroaktivitou.

Ústavní soud ve své rozhodovací činnosti opakovaně konstatoval [srovnej např. nález Ústavního soudu ze dne 12. 7. 1994, sp. zn. Pl. ÚS 3/94 (uveřejněný ve Sbírce zákonů pod č. 164/1994 Sb.) jakož i usnesení Ústavního soudu ze dne 12. 12. 2005, sp. zn. I. ÚS 662/03 (dostupné na <http://nalus.usoud.cz>)], že právní věda rozeznává tzv. retroaktivitu pravou a retroaktivitu nepravou. Pravá retroaktivita zahrnuje případy, kdy právní norma reglementuje i vznik právního vztahu a nároky z něho vzešlé před její účinností. V obecné teorii práva je dlouhodobě zakotven právní závěr o nepřípustnosti tzv. pravé zpětné účinnosti právní úpravy. Pravá zpětná účinnost by znamenala zásadní porušení principu právní jistoty v právních vztazích tím, že by na právní vztahy, které vznikly před účinností příslušného právního předpisu a na skutečnosti v těchto právních vztazích nastalé v době před účinností příslušného právního předpisu, připustila aplikaci tohoto nového právního předpisu. Novou právní úpravou by tak bylo zasahováno zpětně do minulosti a právní posouzení v minulosti existujících právních vztahů i skutečností tehdy vzniklých by se po účinnosti nové právní úpravy měnilo. V této souvislosti je ovšem nutno odlišovat od pravé retroaktivity retroaktivitu nepravou. Nepravá retroaktivita spočívá v tom, že právní vztahy hmotného i procesního práva, které vznikly za platnosti práva starého, se spravují zásadně tímto právem, a to až do doby účinnosti práva nového; po jeho účinnosti se však řídí právem novým. Tato zásada však platí jen potud, pokud ostatní závěrečná ustanovení právní normy nestanoví se zřetelem na zvláštnosti některých právních vztahů něco jiného. Jestliže tedy přechodné ustanovení nepamatuje na specifické řešení určité dílčí konkrétní situace, pak je na

místě dospět k závěru, že nová právní úprava ode dne své účinnosti do budoucna upravuje i právní vztahy a jednotlivé skutečnosti, které sice vznikly v minulosti, ale existují dále [srovnej usnesení Ústavního soudu ze dne 2. 2. 2006, sp. zn. II. ÚS 512/05 (dostupné na <http://nalus.usoud.cz>)].

O pravou retroaktivitu se tedy jedná v případě, kdy zákonodárce zpětně zasahuje do právních vztahů, které v minulosti započaly a také skončily. Pravá retroaktivita je obecně nepřipustná.

V případech časového střetu staré a nové právní normy zásadně platí nepravá retroaktivita, tj. od účinnosti nového právního předpisu se i právní vztahy, vzniklé podle zrušeného právního předpisu, řídí právním předpisem novým. Vznik právních vztahů, existujících před nabytím účinnosti nové právní normy, právní nároky, které z těchto vztahů vznikly, jakož i vykonané právní úkony, se řídí zrušenou právní normou (důsledkem opačné interpretace střetu právních norem by byla pravá retroaktivita). Aplikuje se tady princip ochrany minulých právních skutečností, zejména právních konání [srovnej náleží Ústavního soudu ze dne 4. 2. 1997, sp. zn. Pl. ÚS 21/96 (uveřejněný ve Sbírce zákonů pod č. 63/1997 Sb.)].

Nepravá retroaktivita předpokládá, že budou novým právem posuzovány skutkové stavy, které nebyly uzavřeny (ukončeny) před účinností nové úpravy (k tomu srovnej Hess, B. : Das Intertemporale Privatrecht. Tübingen: Mohr Siebeck, 1998, str. 53). Na těchto východiscích je ostatně založena i úprava obsažená v § 3028 odst. 2 o. z.

Nicméně i přesto, že nepravá retroaktivita je obecně přípustná a umožňuje, aby adresáti práva přizpůsobili své jednání nové právní úpravě, může i ona znamenat rozpor s principem ochrany důvěry ve stabilitu právního řádu, který se projevuje v tom, že rozhodnutí jednat, případně nejednat, které bylo učiněno s očekáváním určitých následků, se *ex post* (po přijetí nové úpravy) ukáže jako nesprávné, protože se tyto následky mění. Adresát příslušné právní regulace by totiž mohl oprávněně namítat, že kdyby znal tyto nové podmínky, bylo by jeho rozhodnutí jiné. Nepravá retroaktivita porušuje ochranu důvěry, pokud takto působící právní předpisy působí negativní zásahy, se kterými adresáti práva nemohli nebo nemuseli počítat nebo je nemuseli při svých dispozicích zohlednit. V konkrétních případech je proto přípustnost nepravé retroaktivity třeba posoudit poměřováním kolidujících právních principů za použití principu proporcionality (k tomu srovnej Melzer, F. – Tégl, P. : Občanský zákoník. Velký komentář. Praha: Leges, 2014, sv. III., str. 1102).

V širším kontextu se tak jedná o jednu z forem tzv. legitimního očekávání, kterou Ústavní soud formuloval v obecnějším širším kontextu např. ve stanovisku pléna Ústavního soudu ze dne 1. 11. 2005, sp. zn. Pl. ÚS-st. 21/05 (dostupném na <http://nalus.usoud.cz>), tak, že ze zásady legitimního očekávání vyplývá, že vlastníku musí být dána možnost počítat s udržení určitého právního stavu a měla by mu být poskytnuta ochrana proti jakékoliv změně tohoto stavu, kterou nemohl rozumně očekávat.

Podle názoru dovolacího soudu se o tento případ jedná v řešené věci.

Ustanovení § 1017 o. z. spadá do oblasti tzv. sousedských práv.

Dovolací soud sdílí názor vyslovený v odborné literatuře, že i pro úpravu vlastnického práva platí nepravá retroaktivita; jeho obsah se tedy zásadně mění nabytím účinnosti nové právní úpravy. Jednotlivé instituty však vyvolávají zvláštní problémy ohledně tzv. ochrany nabytých práv, resp. ochrany důvěry ve stabilitu právního řádu. V režimu sousedských práv pak základní podstata spočívá v tom, že 1) omezuje negatorní nárok tím, že je vlastník v případě nepřímých imisí povinen strpět rušení přiměřené místním poměrům, 2) konkretizuje a doplňuje tento nárok. Rozhodující tedy je, zda za účinnosti nové právní úpravy stále trvá vlastní působení rušitele,

případně stále pramení ze sféry, za kterou odpovídá (k tomu srovnej Melzer, F. – Tégl, P. : Občanský zákoník. Velký komentář. Praha: Leges, 2014, sv. III., str. 1165).

Tato východiska jsou ve shodě s již ustálenou judikaturou Nejvyššího soudu; ten v rozsudku ze dne 29. 4. 2015, sp. zn. 22 Cdo 3940/2015 (uveřejněném pod č. 104/2015 Sbírký soudních rozhodnutí a stanovisek, rozh. obč.), formuloval závěr – ve sporech z imisí – o aplikovatelnosti nepravé zpětné účinnosti zákona č. 89/2012 Sb. i na právní poměry existující před 1. 1. 2014, a to s odkazem na úpravu § 3028 odst. 2 o. z. Tento závěr pak v obecnější rovině sporů z imisí vyjádřil v rozsudku ze dne 3. 6. 2015, sp. zn. 22 Cdo 3277/2014 (uveřejněném pod č. 105/2015 Sbírký soudních rozhodnutí a stanovisek, rozh. obč.) závěrem, že sousedská práva se po 1. 1. 2014 budou posuzovat podle o. z.

Tato rozhodnutí se však netýkala použitelnosti § 1017 odst. 1 o. z. na právní poměry vytvořené před 1. 1. 2014 osázením stromů. Nejvyšší soud v usnesení ze dne 22. 9. 2015, sp. zn. 22 Cdo 1704/2015 (uveřejněném pod č. C 15 028 v Souboru), formuloval nutnost odlišení nároků uplatněných podle § 1013 odst. 1 a § 1017 odst. 1 o. z. s tím, že nárok upravený v § 1017 odst. 1 o. z. lze uplatnit žalobou na zdržení se sázení stromů nebo na jejich odstranění; nevyjádřil se však k bližším podmínkám uplatnění tohoto ustanovení z hlediska intertemporality.

V řešené věci žalovaná ještě před nabytím účinnosti o. z. vysadila v blízkosti hranice jejího pozemku a pozemku žalobkyně dva stromy, ve vzdálenosti 1 m a 1,5 m od hranice a svým vzrůstem přesahují výšku 3 m. Šlo tedy o jednání, které bylo dokončeno ještě před 1. 1. 2014, tedy v době, kdy se žalovaná mohla legitimně řídit občanskoprávní právní úpravou, která období ustanovení § 1017 odst. 1 o. z. neobsahovala, tedy žalovaná nemohla počítat s tím, že vznikne v případě, že stromy vysadí v určité vzdálenosti od hranice, resp. že stromy vzrostou do určité výšky, nárok žalobkyně na jejich odstranění, opírající se o ustanovení o sousedském právu.

Nároky spojené s úpravou obsaženou v zákoně č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění účinném do 31. 12. 2013 (dále jen „obč. zák.“) se omezovaly na možnost domáhat se ochrany prostřednictvím imisní sousedské žaloby mající základ v § 127 odst. 1 obč. zák., kterou nebylo možno se domáhat aktivního chování ze strany žalovaného, tj. nebylo možno domáhat se uložení aktivní povinnosti k odstranění zdroje rušení nebo obtěžování, ale petit žaloby ze sousedského práva musel být formulován negativně. Ochrana podle § 127 odst. 1 obč. zák. nesměřovala k tomu, aby byla žalovanému uložena povinnost provést konkrétní opatření [k tomu srovnej např. stanovisko Nejvyššího soudu ČSR ze dne 29. 12. 1984, sp. zn. Cpj 51/84 (uveřejněné pod č. 45/1986 Sbírký soudních rozhodnutí a stanovisek, rozh. obč.), nebo stanovisko Nejvyššího soudu ČSR ze dne 23. 6. 1987, sp. zn. Cpj 203/1986 (uveřejněné pod č. 3/1988 Sbírký soudních rozhodnutí a stanovisek, rozh. obč.)]. Aktivního jednání bylo možno se domáhat toliko v rámci předcházení hrozícím škodám v režimu § 417 odst. 2 obč. zák. a to i ve vztahu k požadavku na uložení odstranění stromu (opětovně stanovisko Nejvyššího soudu ČSR ze dne 23. 6. 1987, sp. zn. Cpj 203/1986). Judikatura současně zdůrazňovala, že pokud se žalobce domáhal, aby soud uložil žalovanému povinnost provést určité opatření (nikoliv zdržet se určitého rušení) s poukazem na hrozící závažnou škodu, jednalo se o žalobu podle § 417 odst. 2 obč. zák., a nikoliv o vlastnickou žalobu podle § 126 obč. zák. [k tomu srovnej např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 2. 4. 2001, sp. zn. 22 Cdo 1599/99 (uveřejněný pod č. C 383 v Souboru)].

Skutkovým znakem právní normy obsažené v § 1017 odst. 1 je „sázení stromů“, s nímž je spjat právní následek spočívající v nároku souseda na odstranění stromu. V případě vysazení stromu jde o jednání, které se vyznačuje jednorázovostí. Pokud tento okamžik nastal před účinností o. z., jedná se o uzavřený skutek (*factum praeteritum*), který s ohledem na zásady evropské právní tradice nemůže být podroben právním následkům, které jsou stanoveny novým právem (srovnej Avenarius, M. : Savignys Lehre vom intertemporalen Privatrecht. Göttingen: Wallstein Verlag,

reprint 1993, str. 55). V opačném případě by mohla být zklamána důvěra žalované v platnost dosavadního předpisu v době, kdy zde ještě žádný nový předpis nebyl, resp. důvěra – jako v řešené věci – v autonomní prostor, který dosavadní předpis založil.

Takovému závěru ostatně odpovídá i konstrukce § 1017 odst. 1 o. z., jež má především preventivní povahu a charakter projevující se tím, že vlastník pozemku – má-li pro to rozumný důvod – může požadovat především to, aby se soused zdržel sázení stromů v těsné blízkosti společné hranice pozemků. Následkem výsadby nebo vzrůstu je pak zákonná možnost domáhat se jejich odstranění.

Dovolací soud dodává, že vlastník pozemku, který je obtěžován stromy vysázenými na sousedním pozemku před 1. 1. 2014 tak, že jej nad míru přiměřenou místním poměrům obtěžují účinky způsobené těmito stromy, se může bránit cestou negatorní žaloby (§ 1013 odst. 1 o. z.), v případě jejíhož úspěchu může v konečném důsledku odstranění stromu dosáhnout, byť ne přímým žalobním požadavkem na jeho odstranění. Proti přesahu větví nebo prorůstání kořenů pak má i u stromů vysázených před 1. 1. 2014 zákonný nárok vyplývající z § 1016 odst. 2 o. z. (k tomu srovnej Melzer, F. – Tégl, P. : Občanský zákoník. Velký komentář. Praha: Leges, 2014, sv. III., str. 1166) a proti hrozící újmě se může domáhat aktivního opatření postupem podle § 2903 o. z. Z uvedeného je zřejmé, že opatření, které může vlastník pozemku uplatnit proti negativním vlivům stromu na sousedním pozemku, jsou v zásadě shodná jak v režimu obč. zák., tak i v režimu o. z., jenž nadto zakládá odstraňovací nárok v § 1017 odst. 1 o. z.

Při zohlednění a zhodnocení všech výše uvedených skutečností dospívá dovolací soud k závěru, že úpravu obsaženou v § 1017 odst. 1 o. z. je možné ve vztahu k požadavku na odstranění stromů aplikovat až na stromy vysázené po 1. 1. 2014. Vzniklý stav založený výsadbou stromů na vlastním pozemku v době, kdy úprava sousedských práv v obč. zák. neumožňovala domáhat se jejich odstranění (tj. do 1. 1. 2014), založil princip ochrany důvěry, jenž ob stojí v konfrontaci s důsledky nepravé zpětné retroaktivity tím spíše, že úprava obsažená v o. z. neznamená v žádném směru nižší standard ochrany pro vlastníka domáhajícího se ochrany oproti prostředkům ochrany v obč. zák.

Odborná literatura v této souvislosti ostatně ve vztahu k § 3028 odst. 2 části věty za středníkem o. z. přílehlavě vysvětluje, že pojem „práva a povinnosti z nich vzniklé“ představují vyjádření principu ochrany důvěry, což znamená, že je třeba tento princip poměřovat s kolidujícími principy, a pokud se v tomto poměřování prosadí, pak jde o „nabyté právo“, resp. „vzniklé právo nebo povinnost“, na které se nebude aplikovat nová právní úprava, neboť by to znamenalo neproporcionální zásah do ochrany důvěry (k tomu srovnej Melzer, F. – Tégl, P. : Občanský zákoník. Velký komentář. Praha: Leges, 2014, sv. III., str. 1153).

Závěry dovozené Nejvyšším soudem pak odpovídají i názorům prezentovaným v tuzemské odborné literatuře, jež se přiklání k závěru o nemožnosti aplikace § 1017 odst. 1 o. z. na stromy vysázené před 1. 1. 2014.

Část odborné literatury uvádí s podrobnou argumentací opírající se obecné principy výkladu přechodných ustanovení a normativní úpravu obsaženou v § 3028 odst. 2 o. z., že důvěra v existující právní úpravu může být nepřiměřeně dotčena následným zpochybněním dřívějšího vysázení stromů, případně zbudování staveb v blízkosti hranic pozemku. Pro použitelnost nové úpravy je proto rozhodující okamžik vysázení stromů, resp. zbudování staveb (srovnej Mezer, F. - Tégl, P. : Občanský zákoník. Velký komentář. Praha: Leges, 2014, sv. III., str. 1166). Ke shodnému závěru pak dospívá i další část odborné literatury poukazující na to, že „vzhledem k zásadě, že ani občanskoprávní předpisy nepůsobí zpětně“, nelze se domáhat odstranění stromu, vysázeného před účinností zákona č. 89/2012 Sb. s tím, že i v tomto případě se lze domáhat, aby

se „vlastník stromu“ zdržel rušení souseda nad míru přiměřenou poměrům (stíněním), jestliže podstatně omezuje obvyklé užívání pozemku se závěrem, že bude-li žaloba úspěšná, pak žalovanému „mnohdy nezbude než strom odstranit“ [k tomu srovnej Spáčil, J. : Občanský zákoník III. Věcná práva (§ 976–1474). Praha: C. H. Beck, 1. vydání, 2013, str. 170].

Zásadní nemožnost faktické aplikace o. z. na stromy vysazené před účinností občanského zákoníku – s odkazem na výše uvedenou a posledně citovanou literaturu – zastává i další část odborné literatury, která však předpokládá, že výjimečně i v těchto případech bude možné rozhodnout o odstranění stromu, např. v případě, kdy se soused bude moci domáhat odstranění stromu za situace, že v bezprostřední blízkosti hranice roste strom již tak poškozený, že hrozí jeho vyvrácení nebo zlomení a pád na sousední pozemek (k tomu srovnej Eliáš, K. Stromy a občanský zákoník, Právník, 2015, č. 11, str. 893). Potřebu řešení těchto akutních situací pak doplňuje odkazem na judikaturu Nejvyššího soudu směřující k aplikaci § 417 odst. 2 obč. zák. K tomu je však třeba uvést, že obsahově prakticky totožný nárok je upraven v § 2903 o. z., pročež ani tento poukaz neodůvodňuje aplikaci § 1017 odst. 1 o. z. na stromy osázené před 1. 1. 2014.

Zbylá část literatury buď k dané otázce nezaujímá přímé stanovisko (k tomu srovnej Večerová, J. – Konečná, M. : Zamyšlení nad § 1017 občanského zákoníku, Rekodifikace & Praxe, 2015, č. 3, str. 4), nebo se k této otázce vůbec nevyjadřuje (k tomu srovnej Švestka, J. – Dvořák, J. – Fiala, J. a kol. : Občanský zákoník. Komentář. Svazek III. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014, str. 81 – 82).

Při promítnutí výše předestřených úvah na posuzovaný případ je tak zcela zřejmé, že jak odvolací soud, tak i soud prvního stupně aplikovaly nesprávnou právní normu (§ 1017 odst. 1 o. z.), pročež dovolací důvod nesprávného právního posouzení (§ 241a odst. 1 o. s. ř.) byl uplatněn právem.

V další fázi řízení bude proto na soudu prvního stupně, aby se věci znovu zabýval, přičemž přihlédne k tomu, že ustanovení § 1017 odst. 1 o. z. nelze aplikovat na stromy, které byly vysázeny před nabytím účinnosti o. z.

Ve vztahu k námitce dovolatelky ohledně rozhodnutí o náhradě nákladů řízení dovolací soud podotýká, že v posuzovaném případě dovolání proti nákladovému výroku není přípustné, neboť částka nákladů řízení za řízení před soudem prvního stupně uložené k náhradě žalobkyni nepřevyšuje částku 50.000 Kč a totéž platí i ve vztahu k výroku II. rozsudku, jímž bylo rozhodnuto o náhradě nákladů odvolacího řízení; ostatně ani součet nákladů řízení uložených žalované k náhradě žalobkyni za řízení před soudy obou stupňů nepřevyšuje částku 50.000 Kč. Dovolání do výroků o náhradě nákladů řízení tak není ve smyslu § 238 odst. 1 písm. d) o. s. ř. přípustné; nicméně výroky o náhradě nákladů řízení jsou závislé na výrocích ve věci samé a dochází-li ke zrušení rozhodnutí ve věci samé, dochází ke zrušení i závislých výroků.

Jelikož rozsudek odvolacího soudu spočívá ve smyslu § 241a odst. 1 o. s. ř. na nesprávném právním posouzení věci, dovolací soud podle § 243e odst. 1 o. s. ř. napadený rozsudek v rozsahu uvedeném ve výroku zrušil. Protože důvody, pro které bylo zrušeno rozhodnutí odvolacího soudu, platí také na rozhodnutí soudu prvního stupně, zrušil dovolací soud v rozsahu uvedeném ve výroku rozsudku i toto rozhodnutí a věc vrátil soudu prvního stupně k dalšímu řízení (§ 243e odst. 2 o. s. ř.), který je vysloveným právním názorem dovolacího soudu vázán (§ 243g odst. 1 věta první, část věty za středníkem o. s. ř. ve spojení s § 226 o. s. ř.).

O náhradě nákladů řízení včetně nákladů dovolacího řízení rozhodne soud prvního stupně v novém rozhodnutí o věci (§ 243g odst. 1 *in fine* o. s. ř.).

Poučení: Proti tomuto rozsudku není opravný prostředek přípustný.

V Brně dne 27. června 2017

Mgr. Michal Králík, Ph.D. předseda senátu